

Helsinški *bilten*

**HELŠINŠKI ODBOR
ZA LJUDSKA PRAVA U SRBIJI**
Kneza Miloša 4, Beograd;
tel/fax. 011/3349-170; 3349-167;
e-mail: office@helsinki.org.rs
http://www.helsinki.org.rs

BR.133 // MART 2017.

S. STANKOVIĆ

MAKEDONIJA NA PREKRETNICI

Situacija u Makedoniji dostigla je kritičnu tačku s višestruko pretećim ishodom: produbljivanje unutrašnje krize koja nosi i opasan regionalan naboj; zbog osetljive geostrateške pozicije našla se u fokusu velikih sila podstaknutim obnovljenim ambicijama Rusije i Turske, krizom Evropske unije (EU), smenom na vrhu američke administracije.

Aktuelna makedonska kriza pokazuje da Evropska unija i NATO više nemaju ključni uticaj na unutrašnjopolitički tok događaja. Sugestije, otvoreni zahtevi i prikriveni pritisci evroatlanskih

partnera u Skoplju više „ne prolaze“. To je svako, visoka cena njihovog zapostavljanja Balkana.

Makedonija je tokom poslednja dva veka uvek predstavljala poprište suprotstavljenih interesa velikih sila i susednih zemalja. Kao država (republika) priznata je u Drugoj Jugoslaviji kao sastavni deo Socijalističke Federativne Jugoslavije (SFRJ), a 1993, postala je samostalna država. Od samog početka, Makedonija je bila na udaru svojih suseda, a tokom hladnog rata i Rusije (de-ovala preko Bugarske).

Do najozbiljnije krize došlo je 2000. godine kad su se sukobili makedonska policija i pripadnici albanske etničke zajednice. Ta kriza je u suštini, otvorila albansko pitanje u Makedoniji. Međunarodna zajednica (NATO, SAD i EU) su zaustavile krizu i njihovim posredstvom je potpisan Ohridski sporazum¹ koji garantuje integraciju Albanaca u makedonske institucije.

Makedonija se već dve godine nalazi u dubokoj političkoj krizi, a poslednji izbor, raspisani kao deo sporazuma četiri vodeće stranke uz posredstvo EU, trebalo je da ukažu na put izlaska iz krize. Međutim, ona je eskalirala nakon što je predsednik Đorđi Ivanov odbio da poveri mandat za sastav vlade Zoranu Zaevu koji je imao potvrđenu natpolovičnu podršku u parlamentu nakon nedavnih izbora.

OSPORAVANJE MAKEDONSKE DRŽAVE

Makedonija je tek u okviru SFRJ učvrstila nacionalni identitet i stekla državnost. Makedonska pravoslavna crkva (MPC) proglasila je 1963. godine autokefalnost koju još uvek ne priznaje Srpska pravoslavna crkva (SPC), čime se u suštini negira makedonska nacija.

Srpski istoričari ističu da su Makedonija, Kosovo i Raška od davnina nazivani "Stara Srbija", zbog činjenice da je tu nastala srpska srednjovekovna država, a od Balkanskih ratova za njih se koristio i naziv "novi krajevi". Ističu da je pojam "Makedonac" tada označavao regionalnu, a ne nacionalnu pripadnost a tamošnje slovensko, pravoslavno stanovništvo se izjašnjavalo kao Srbi ili Bugari.²

- 1 Sporazum je pod međunarodnom supervizijom potpisan u Ohridu između političkih predstavnika Makedonaca i Albanaca, nakon albanske oružane pobune tokom 2000. godine.
- 2 Miloš Jagodić, istoričar, „Srpsko-makedonski odnosi kroz istoriju, Politika, 19. mart 2017.

Makedonija se opredelila za nezavisnost nakon što je Badinterova komisija proglasila da se Jugoslavija raspala (1991) kad je postalo jasno da Jugoslavija ne može opstati. Ipak nije odmah dobila opšte međunarodno priznanje, jer je Grčka tvrdila da naziv nove zemlje implicira teritorijalne pretenzije prema njenim područjima na severu.³

Badinterova komisija je konstatovala da Makedonija ispunjava sve uslove za nezavisnost. Tek je 1993. primljena u Ujedinjene nacije kao Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija (BJRM), što je dovelo i do ubrzanog priznanja članica EU, Turske i Albanije. Sjedinjene Države su priznale Makedoniju u februaru 1994. godine, a Rusija ju je priznala pod njenim ustavnim imenom - Republika Makedonija, 1992. godine.

Makedonija je takođe bila meta srpskih nacionalista, koji su smatrali Kosovo i Makedoniju delom istog teritorijalnog bloka „južne Srbije” ili „stare Srbije”. Ako se Kosovo trebalo deliti, srpski nacionalisti nisu vidjeli razlog da se ne podijeli i Makedonija – osim ako se ne pridruži srpskoj strani protiv Albanaca. Beograd je svoje zahteve za teritorijom Makedonije gledao u sklopu konteksta kosovskog pitanja.

U svojim Memoarima, makedonski predsednik Kiro Gligorov je citirao književnika Dobricu Ćosića, koji se protivio međunarodnom pritisku za priznavanje Makedonije: „Niste svesni šta radite, to je naš narod i naša zemlja, ne možemo se odreći zemlje za koju je naša vojska krvarila tokom historije. Ovaj dio Makedonije pripada nama”⁴ Paravojni lider Željko Ražnatović Arkan je rekao za grčke novine Ethnos da će Srbi „uzeti svoj”

- 3 Većina zemalja priznala je Makedoniju pod imenom „Bivša jugoslovenska republika Makedonija” (BJRM) zbog osjetljivosti Grčke. Ovo pitanje je odgodilo integraciju Makedonije u euroatlantsku zajednicu i omelo njenu konsolidaciju i doprinelo krizi identiteta Makedonaca, koja još uvek traje..
- 4 NIN, 13. septembar 2001.

deo Makedonije.⁵ Vojislav Šešelj je izjavio da će podjela Makedonije „konačno riješiti” makedonsko pitanje, te u isto vreme odseći „islamski luk” koji su Turci izgradili na Balkanu uz pomoć Amerikanaca. Prema Šešelju, Srbija će uzeti deo oko Kumanova „koji je naseljen Srbima kojima su uskraćena osnovna ljudska prava”; zapadni delovi „gde živi nekih 300.000 Albanaca” mogli bi se dati Tirani; a istočni gde žive Bugari mogao bi se dati Sofiji. Grčka bi mogla dobiti pogranični pojas koji se proteže od Bitole do Prilepa, gde žive Grci i helenizirani Vlasi, ili takozvani Cincari.⁶

Primarni cilj stalnog pozivanja Beograda na Veliku Albaniju – ideju koja je živela u nekim albanskim krugovima – bio je da se nađe partner za projekat Velike Srbije i da se ponovno iscrtaju granice na Balkanu.

Obaveštajni izveštaj o planiranom napadu Beograda na Kosovo, naterao je američkog predsednika Džordža Buša da, 27. decembra 1992. godine, da pošalje upozorenje (tzv. Božićno upozorenje) Miloševiću, s porukom da su Sjedinjene Države spremne da vojno intervenišu ako Srbija napadne Albance na Kosovu. Pretnju je ponovio i predsednik Bil Klinton 19. februara 1993. godine, kao i američka ambasadorica Medlin Olbrajt pred Savetom bezbednosti UN u avgustu 1993. godine. „Poruka predsednika Buša bila je jasna”, rekla je Olbrajtova „spremni smo odgovoriti Srbiji u slučaju sukoba na Kosovu kojeg izazovu srpske akcije. Državni sekretar Kristofer odlučno je ponovio ovu poruku”⁷

Sjedinjene Države – i Zapad u celini – bili su zabrinuti za sudbinu Makedonije. Zapad je verovao da je stabilizacija Makedonije imperativ za sprečavanje širenja sukoba u regionu.

5 Borba, 14. decembar 1993.

6 Borba, 3. novembar 1993.

7 Zapisnik Savjeta bezbjednosti, 9. avgust 1993. (S/ PV.3662, 9. avgust 1993.), The Yugoslav Crisis in International Law, str. 345

Odgovarajući na poziv Kire Gligorova, predsednika Makedonije, Ujedinjene nacije su poslale nekoliko stotina mirovnih snaga u Makedoniju krajem 1992, i početkom 1993. godine, a njima se uskoro pridružilo oko 550 američkih vojnika. Ove trupe je trebalo da spreče agresivno ponašanje u regionu.⁸ Čak se Jugoslovenska armija povukla iz Makedonije, a Milošević se četiri godine suzdržavao od vojnog napada na kosovske Albance, ali je nastavio sa reporesijom.

Kad su, 1996. godine Makedonija i tadašnja Savezna Republika Jugoslavija (SRJ) odlučile da se međusobno priznaju, srpski nacionalisti su negodovali. Istoričar Milan St. Protić, na primer, je govorio da su „žrtve pretrpljene tokom oslobođenja Makedonije u dva balkanska rata i jednog svetskog postale beznačajne jednim potezom pera, sve slavne pobeđe srpske vojske od Kumanova do proboja Soluna su prekrížene”⁹

HRONOLOGIJA KRIZE

Unutrašnjepolitička situacija u Makedoniji nestabilna je već više od dve godine. Nakon parlamentarnog bojkota najveće opozicione stranke Socijaldemokratskog saveza Makedonije (SDSM) i masovnih antivladinih uličnih protesta u Skoplju i drugim gradovima, polovinom 2016. godine ključni politički akteri, uz posredovanje evropskih zvaničnika postigli su sporazum o vanrednim izborima i neophodnim, demokratskim pretpostavkama za njihovo održavanje.

Vanredni parlamentarni izbori su održani u decembru 2016, ali nisu rezultirali smirivanjem situacije. Naprotiv, politička kriza se produbila. Dve vodeće političke partije, VMRO-DPMNE (koja je već gotovo deceniju na vlasti) i

8 Ova misija je ukinuta 1996, nakon što je Makedonija priznala Tajvan. Kina je tada uskratila svoju podršku produženje misije kao reakciju na odluku vlade Makedonije.

9 Milan St. Protić, Mi i Oni, Hrišćanska misao, Beograd, 1996., str. 159.

opoziciona Socijaldemokratska partija završile su izbornu trku tesnim rezultatom. U raspodeli poslaničkih mesta, vldajuća VMRO-DPMNE dobila je dva poslanička mandata više, pa se (be) smatra pobednikom. U skladu s time predsednik Republike dao je mandat za sastav vlade lideru VMRO-DPMNE Nikoli Gruevskom.

Od Ohridskog sporazuma u Makedoniji je na snazi princip konsenzualnosti u skladu sa kojim u vladi učestvuje predstavnik albanske etničke zajednice, kao nezaobilazni politički partner. U prethodnoj vladi, sa VMRO-DPMNE vlast je delila najjača albanska politička partija, DUI, Alija Ahmetija. Iako je najpre izgledalo da će se ponovo priključiti Gruevskom, Ali Ahmeti se predomislio i odustao, ostavljajući Gruevskog bez dovoljnog broja poslanika da bi mogao da sastavi vladu.

Nakon toga lider SDSM Zoran Zaev je, uz pomoć albanskih partnera, obezbedio parlamentarnu većinu od 67 poslanika (Sobranje ih ima ukupno 120). Očekivalo se da nakon toga, vlada bude brzo formirana. Međutim, predsednik Makedonije Đorđi Ivanov odbio je da Zaevu poveri mandat i tako doveo unutrašnjepolitičku situaciju u zemlji gotovo do tačke ključanja.

ALBANSKI FAKTOR

Tokom masovnih protesta protiv autokratske i korumpirane vlasti Gruevskog, praćene lošim ekonomskim i socijalnim stanjem u zemlji, demonstrirali su zajedno Makedonci i Albanci. To je nakon mnogo godina izrazite međuetničke podele (i povremenih konfrontacija) bio obećavajući znak promene društvene klime u zemlji. Novi fenomen potvrdio se i na izborima. Za socijaldemokratu Zaeva glasalo je i gotovo 70.000 Albanaca. Osim što je to njemu pomoglo da postane jedan od relevantnih kandidata za premijera, unutar albanske etničke zajednice došlo je do turbulentne političke promene: glasove i

mandate dramatično je izgubila do tada neprikosnovena Demokratska alijansa za integraciju (DUI), Alija Ahmetija (osvojila samo 10 mandata), dok je Demokratska partija Albanaca Menduh Tačija osvojila samo dva; kao nova politička snaga u albanskom bloku pojavio se građanski pokret BESA sa pet osvojenih mandata i Alijansa za Albance sa tri osvojena mandata.

Nekoliko dana nakon izbora, albanski premijer Edi Rama pozvao je čelnike makedonskih albanskih partija na konsultacije u Tiranu. Ali Ahmeti je najpre odbio da ide, ali se nakon dan-dva predomislio. O ishodu razgovora u Tirani se prilično dugo nije znalo ništa. Međutim, analitičari i komentatori zbivanja u Makedoniji primetili su da je Ali Ahmeti, kao vođa u albanskom bloku pokrenuo „snažnu inicijativu ujedinjenja svih albanskih stranaka u Makedoniji“.¹⁰

ALBANSKA PLARFORMA

Tri albanske parlamentarne stranke usvojile su početkom godine zajedničku platformu za pregovore o formiranju makedonske vlade. U zajedničkom saopštenju DUI, pokreta Besa i koalicije Alijansa za Albance, traži se, između ostalog, uvođenje albanskog kao službenog jezika, rešavanje spora oko imena Makedonija, otvaranje debate o zastavi, himni i grbu Makedonije, kao i ravnomerna zastupljenost Albanaca u državnim strukturama. Zahtevi Albanaca su manje više odredbe koje se nalaze u Ohridskom sporazumu (2001).

O tzv. tiranskoj platformi počelo je da se govori tek kad je Zoran Zaev zatražio predsednički mandat. Pri tom se i dalje prećutkuje da je postizborni dokument albanskih partija prethodno prihvatio lider VMRO-DPMNE Nikola Gruevski. On je od Ivanova, kao formalni pobednik izbora dobio premijerski mandat, ali nije uspeo da

¹⁰ Mirko Arnaudov u tekstu „Premijer Albanac – ključ za rešenje krize u Makedoniji?“ *Danas*, 28. decembar 2016.

obezbedi parlamentarnu većinu. Ali Ahmeti s kojim je pregovarao imao je tu istu platformu, a Gruevski je nije smatrao preprekom za koaliciono partnerstvo.

Teuta Arifi, gradonačelnica Tetova koja se spominje kao moguća šefica diplomatije u vladi Zaeva (ako bude formirana) tvrdi da platforma nije tajni dokument – objavljen je u nekoliko novina i preveden na strane jezike. Što se tiče zahteva u njoj, traži se proširenje upotrebe albanskog jezika i to u okviru postojećih zakonskih rešenja. Ni oko himne grba i zastave ne traži se promena Ustava, već otvaranje šire debate. Zahtev da Sobranje usvoji rezoluciju o „osudi genocida“, podrazumevao bi da se to odnosi na sve građane bez obzira na njihovu etničku pripadnost: „Želela bih da posebno istaknem... da uopšte nije postojala namera da se etiketira neka država u regionu, a posebno Srbija i njen nadrod koji je u istoriji puno stradao“.¹¹

Parlamentarna većina posvećena je učvršćivanju unitarnosti, suverenosti i stabilnosti zemlje, tvrdi i potencijalni premijer Zoran Zaev.¹² Po njegovim rečima, osim toga, „totalna je laž“ da bi se njegova vlast upustila u „bilo kakvo osuđivanje drugih naroda“. Prema njegovim rečima, u programu nove vlade (koga je on javno predstavio iako još nije dobio mandat za njen sastav) nema „genocida i osuđivanja drugih naroda... to je pitanje za raspravu među istoričarima“.¹³

VELIKE SILE I MAKEDONIJA

Poremećeni svetski odnosi ponovo su doveli velike sile na Balkan ovog puta u Makedoniju i Crnu Goru. Fragilnost zemalja u regionu, posebno Makedonije, bilo je povod za niz napisa i analiza koje ukazuju na mogućnost izbijanja sukoba u ovom delu Balkana. Poseta visoke

11 Intervju za Politiku, 18. mart 2017.

12 Intervju za Politiku, 13. mart 2017.

13 Isto.

predstavnice EU za spoljnu politiku i bezbednost Frederike Mogerini Makedoniji bila je otrežnjavajuća. Ona je upozorila da Balkan lako može da postane “šahovska tabla za zakulisne igre velikih sila” i da je “taj region izložen višeslojnim izazovima i tenzijama”. Dodala je da unutrašnja politička dinamika stvara tenzije u nekim zemljama regiona, ali da je tu i regionalna dinamika, sa međuetničkim tenzijama između zemalja što je, upozorila je, “izuzetno opasno jer može da vrati region par godina unazad, pri čemu mir nikada ne treba shvatiti kao gotovu činjenicu”.¹⁴

Zabrinutost za Balkan deli i Miroslav Lajčak, slovački ministar spoljnih poslova, koji ističe da “EU postaje sve manje ozbiljan sugovornik kada je riječ o proširenju. Mi smo sa zapadnog Balkana istupili riječju i djelom i sada vidimo koje posljedice - imamo dvije države koje su pred raspadom i tri koje su u dubokoj političkoj krizi. A razlog je taj što EU ispunila svoju lidersku ulogu, kao strana u dijalogu koja treba pružiti perspektivu tim zemljama”.¹⁵

SAD, EU i NATO su tokom poslednjih 25 godina uložile velike napore da region stave pod jedan bezbednosni kišobran (NATO), kao i da stvore preduslove za demokratizaciju regiona (Savet Evrope, Sporazum o pridruživanju sa EU, pristupni pregovori i - članstvo). Do sada su samo Slovenija i Hrvatska uspele da se u potpunosti integrišu u pomenute saveze.

Tokom poslednjih nekoliko sedmica učestale su posete zvaničnika EU regionu, koji obećavaju da EU nije napustila balkanske zemlje i da je pred njima evropska budućnost. Brojne analize zapadnih medija, poput *Gardijana*, koji navodi

14

<http://www.blic.rs/vesti/politika/mogerini-balkan-moze-da-postane-sahovska-tabla-za-igre-sila/8tn0618>

15 <http://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/bivsi-visoki-predstavnik-u-bih-sef-slovsacke-diplomacije-europa-je-napustila-balkan-tamo-su-dvije-drzave-pred-raspadom-a-tri-u-dubokoj-krizi/5725583/>

izjavu kongresmena Dejne Rorabahera da "Makedonija nije zemlja", te ukazuje na voz sa srpskim simbolima upućen na Kosovo, referendum u Republici Srpskoj (RS) i odluku bosanskih Srba da bojkotuju Sarajevo zbog zahteva za reviziju presude MSP u Hagu, na sukob crnogorske opozicije sa vlastima - sve to su razlozi za zabrinutost.

Indikativno je da je predsednik Evropske komisije Žan-Klod Junker upozorio američkog potpredsednika Majka Pensa na još jedan rat na Zapadnom Balkanu ako EU kolabira. Jer, kako je istakao, regionu je "važno ponuditi evropsku perspektivu".¹⁶

Rusija je takođe, iskoristila krizu u Makedoniji. Ona je veoma prisutna u regionu, javno izjavljujući da bi Kremlj dalje širenje NATO na Balkan smatrao provokacijom. U aktuelnoj krizi uzela je stranu Gruevskom i optužila je Albaniju, NATO i EU da pokušavaju da nametnu proalbansku vladu u Makedoniji. Ministarstvo spoljnih poslova Rusije u svom saopštenju ističe da „Zapad preko albanske manjine pokušava da dovede na vlast u Skoplju poraženu opoziciju, koja je stavila potpis na ultimativne zahteve Albanaca koji vode ka potkopavanju ustavnog uređenja zemlje. Nastavak destruktivnih pokušaja da se nametnu spolja šeme koje su u suprotnosti sa voljom makedonskih birača mogu samo da pogoršaju situaciju".¹⁷

Po rečima analitičara Atlanskog saveta Dimitra Bećeva, Rusija nastoji da iskoristi situaciju u Makedoniji, kao i u svim drugim krizama u svetu, ali ne treba preuveličavati njen uticaj u Skoplju. "Istovremeno, Gruevski, kao i svi lideri u regionu, pokušava da balansira i kalkuliše, ali

na kraju se priklanja politici Evropske unije".¹⁸To potvrđuje i činjenica, kako ističe, da je vlada Gruevskog priznala Kosovo uprkos žestokoj reakciji Srbije.

Sergej Železnjak, zamenik sekretara Generalnog saveta vladajuće ruske partije Jedinstvena Rusija, izjavio je da se Rusija zalaže za formiranje saveza "vojno neutralnih i suverenih država" na Balkanu. U "balkanskoj četvorci", prema rečima Železnjaka, bili bi Srbija, Crna Gora, BiH i Makedonija.¹⁹ On je istakao da ako EU nije svesna nacionalnih interesa zemalja članica i kandidata, uključujući i balkanske države, onda Evropa nema budućnost. Nažalost, EU se dosad pridržavala pogrešne prakse da zemlja kandidat za članstvo u EU mora ući u NATO.²⁰

MAKEDONIJA I SUSEDI

Od sticanja nezavisnosti Makedonija se nalazi u teškoj situaciji, pa je pojedini eksperti nazivaju državom "provizorijumom", a američki kongresmen Dejna Rorabacher (Dana Rohrabacher) smatra da je reč o nepostojećoj zemlji, te da je treba podeliti između Kosova i Bugarske. Za teritoriju Makedonije još od Berlinskog kongresa (1878) otimala su sve novostvorene balkanske države.

Svi susedi pokazivali su pretenzije na makedonsku teritoriju - neki su osporavali postojanje Makedonaca kao naroda, a drugi pak makedonski jezik.

Međutim, Makedonija najveći spor ima sa Grčkom oko imena. Atina smatra da se naziv „Makedonija” odnosi na istoimenu severnu grčku

16 <http://www.euractiv.rs/eu-i-zapadni-balkan/11152-junker-pensu-ako-eu-propadne-na-balkanu-e-bitu-rata>

17 <http://www.politika.co.rs/sr/clanak/375390/Rusija-Situacija-u-Makedoniji-moze-da-destabilizuje-Balkan>.

18 <http://www.slobodnaevropa.org/a/post-scriptum-balkan-makedonija/28357181.html>.

19 <http://informer.rs/vesti/politika/107466/PUTIN-PRAVI-BALKANSKU-CETVORKU-Potvrdjeno-savezu-Srbija-Crna-Gora-Makedonija-BiH>.

20 Isto.

regiju, te da njihovi susedi treba sebi da pronađu drugo ime. Grci tvrde da je naziv Republika Makedonija izmislio Tito 1944. godine, zbog navodnih aspiracija prema severnoj Grčkoj i solunskoj luci. Istovremeno, Atini je smetala podrška vlasti u Skoplju Makedoncima u inostranstvu. Naime, mnogi Makedonci u Grčkoj bili su na strani komunista tokom građanskog rata (1944-49), zbog čega su kasnije propatili.²¹

Skoplje se 1995, zvanično odreklo aspiracija na teritoriju južnog suseda, i obavezalo da neće podržavati Makedonce koji žive u Grčkoj. A Grčka se tada obavezala da neće sputavati pristup Makedonije međunarodnim institucijama, uz uslov da koristi naziv Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija (BJRM).

Uprkos posredovanju Ujedinjenih nacija ni nakon 22 godine nema dogovora oko imena. Grčka ne prihvata postojanje makedonskog identiteta jer polazi od toga da je ime Makedonijaja deo njenog istorijskog nasleđa.

SRBIJA I AKTUELNA SITUACIJA U MAKEDONIJI

Nakon decembarskih, vanrednih parlamentarnih izbora, albanske partije su se ujedinile i time postale odlučujući faktor za konstituisanje vladajuće većine i izbor premijera – Gruevskog, ili Zaeva.²² Čak se smatra da njihova nova pregovaračka pozicija može da obezbedi premijera Albanca.

21 Grčka prećutkuje da je nakon proterivanja Turske sa Balkana, teritorija Makedonije rasparčana, te da je ona prisvojila takozvanu "egejsku Makedoniju". Srbija je dobila "vardarsku", a Bugarska "pirinejsku".

22 Predsednik Makedonije Đorđi Ivanov je poverio mandat za sastav vlade dosadašnjem premijeru Nikoli Gruevskom, ali je neizvesno hoće li on uspeti da obezbedi većinsku podršku u Sobranju.

Upravo u takvoj atmosferi Beograd se odlučio i za kampanju protiv Makedonije i to, pre svega zbog priznavanja Kosova i zalaganja za njegovo članstvo u UNESCO. Ivica Dačić je u svoju nedavnu ofanzivu protiv regiona uključio i Makedoniju, ističući da je „uveren u potrebu prijateljskih odnosa sa Makedonijom, ali da ne može da se pravi da ne vidi da je Makedonija priznala Kosovo i glasala za prijem Kosova u UNESCO, dok je Srbija priznala Makedoniju pod ustavnim imenom, što je najvažnije državno pitanje Makedonije“. Pitanje Kosova je vitalno pitanje za Srbiju, istakao je Dačić, ali je Makedonija ipak glasala protiv srpskog stava, što „ruši naše prijateljstvo“.²³

Skoplje je Dačićeve izjave označilo kao „mali diplomatski skandal“ i „nervozni revanšizam“. Nino Ružin, bivši makedonski ambasador u Briselu, je istako da je to „neprihvatljiv gest poznatog frontmena Vučićeve vlade, koji je poznat po sličnoj retorici prema hrvatskim i kosovskim političarima“.²⁴

Srpski mediji su pratili izbornu i postizbornu situaciju u Makedoniji sa izraženom naklonošću prema auktuelnom premijeru Gruevskom. Nakon što Gruevski nije uspeo da dobije podršku albanskih partija, počinju kampanju protiv albanskih partija, posebno nakon što je objavljena tzv „tiranska platforma“. Tada Makedonija postaje jedna od udarnih tema i to ne samo medijska. U javnim istupima zvaničnika vladajuće stranke i samog Aleksandra Vučića kao potencijalna pretnja domaćoj stabilnosti spominje se „makedonski scenario“ (bez preciznijeg objašnjenja šta to zapravo, znači). Senazacionalističko pisanje tabloida o „šiptarskoj zaveri protiv Makedonije (i Srbije)“, prate „ozbiljne“ analize i komentari koji prizivaju sećanje na Prizrensku ligu i neprolaznu

23 <https://rs.sputniknews.com/politika/201701031109490440-dacic-skoplje-odgovor/>.

24 <https://rs.sputniknews.com/analize/201701041109499395-makedonija-susedi-ivica-dacic-kosovo-saradnja/>.

ambiciju o stvaranju Velike Albanije;²⁵ Kako piše Pečat, postizborni kaos u Makedoniji, „sve više liči na već oprobane scenarije iza kojih stoji NATO, SAD, EU i, naravno, Džordž Soros“.²⁶ Odnosno, najpre se kao izazove politička kriza, potom slede obojene revolucije i na kraju građanski rat.

Simpatije su na strani predsednika Đorđija Ivanova jer je „smogao snage“ da odbije da poveri mandat Zaevu i time „faktički potpiše smrtnu presudu za državu na čijem je čelu...“²⁷ Aktualizovana je i srbijanskoj eliti i medijima omiljena tema o promeni granica na Balkanu (koja bi, iako se to ne izgovara, podrazumevala podelu Kosova i pripajanje Republike Srpske). Pri tome se rado citiraju pojedini strani analitičari i političari (kongresmen Dejna Rorabaher, Timoti Les, Slovoj Žižek) i iz tvrdnje da državice i državne tvorevine, ovako kako su pravljene uglavnom „nisu sposobne ni da se održe, a kamoli da ispunjavaju neke složenije i važnije bezbednosne uloge“, izvlači zaključak da „postojeći regionalni okvir ne može još dugo da se održi“.²⁸

Indikativno je da strepnje povodom platforme pokazuju i neki predstavnici građanske opcije, poput Aleksandra Popova, direktora Centra za

regionalizam; on kaže da „decentralizacija po nacionalnom principu“ koju sugerise platforma može biti veoma opasna. Popov takođe predlaže, da, ako albanska platforma bude usvojena, Srbija južnog suseda treba ponovo da naziva Bivšom Jugoslovenskom Republikom Makedonijom.²⁹

Povodom „tirske platforme“ Čedomir Antić, predsednik Naprednog kluba, je u tekstu u Politici izneo da albanske partije traže stvaranje nove države u kojoj bi se konsenzualnost dva naroda pretvorila u ravnopravnost njihovih nacionalno grupisanih opština, da bi do stvaranja neimenovane „Republike Iliride“ Albanci postali tutori svake ustanove i opštine u zemlji, čak i tamo gde ne žive ni u simboličnom broju. Takva, nova Makedonija ne bi više mogla da razmišlja o politici koja prethodno nije odobrena u Tirani, a kako stvari stoje u Albaniji, ni u Vašingtonu“.³⁰

Beograd je očekivao i da će se predsednik Tramp nagoditi sa Putinom oko interesnih sfera i da će Srbija u toj nagodbi dobiti RS, Kosovo, Crnu Goru ali i deo Makedonije. S obzirom da predsednik Tramp još uvek nije izašao sa jasnom strategijom za Balkan, naglo je prestala njegova medijska promocija.

25 „Prizrenska liga je utemeljena kao velikoalbanski projekat, od koga Albanci nisu odstupili ni u vreme fašizma, komunizma, demokratije, nastojeći da kao strateški partneri svetskog narko-biznisa projekat ujedinjenja svih Albanaca na Balkanu finalizuju u intereregnumu novih – globalnih preraspodela moći i uticaja“, piše u tekstu „Od Prizrenske lige do Tiranskog sporazuma“, glavni urednik Nacionalne revije Mišo Vujović, Politika 13. mart 2017.

26 Pečat, br. 461/2017.

27 Politika, 16. mart 2017.

28 Tekst „Nove granice na Balkanu“, Večernje novosti, 14. mart 2017.

29 Danas, 8. mart 2017.

30 <http://www.politika.rs/scc/clanak/375836/Pogledi/Makedonija-opstanak-ili-nestanak>

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Makedonska kriza kao najosetljivija geostrateška tačka u regionu ponovo je ovorila debatu o bezbednosnim pitanjima regiona i inicirala brojne diskusije o tome kako (pre)urediti Balkan. Svi napori EU i SAD tokom poslednjih 25 godina dovedeni su u pitanje, pre svega zbog još uvek nedefinisane politike SAD na Balkanu.

Opravdan je strah pojedinih zemalja regiona da bi SAD mogla dodatno da se pasiviziraju. U tom slučaju, proširio bi se prostor za Rusiju koja nastoji da preko Srbije, a sada i Makedonije, ojača svoj uticaj na Balkanu. Jedna od poluga za to je snabdevanje energijom, zatim izvoz oružja u Srbiju po veoma povoljnim cenama.

Samit EU u Solunu 2003. godine je regionu dao jasnu evropsku perspektivu. Međutim, realizovanje tih zaključaka je usporeno, bez obzira na uložena finansijska i druga sredstva. Poražavajuća je činjenica da se EU odriče svog prirodnog prostora koji, osim što ima ekonomsku važnost, u novim međunarodnim okolnostima ima i izuzetno vazan bezbednosni aspekt.

Nijedna druga opcija koja bi eventualno bila ponuđena od drugih, u region prisutnih faktora ne bi imala tako dalekosežni značaj za prosperitet regiona.

Retorički, Evropska komisija je i dalje veoma privržena proširenju. Međutim, istovremeno, pojedine članice nisu previše voljne da to podrže, jer su zaokupljene unutrašnjim problemima. Iskreni interes za region i dalje pokazuju Nemačka i Austrija.

Nedostaje strateška komunikacija EU i Zapadnog Balkana u širem kontekstu. To otvara prostor ne samo Rusiji već i Turskoj, Kini i drugima čija su ulaganja u region daleko manja.

Nakon 20 godina manje više neuspešnih ili problematičnih reformi u regionu, neophodno je realno sagledati objektivne potencijale tih društava za promene.

Slab ekonomski rast, sve teža socijalna situacija na celom Balkanu, osujećena očekivanja za bolji život – sve su to izvori ogromne frustracije i nezadovoljstva kojima nacionalisti uspešno manipulišu, uz stalno igranje na antievropsku kartu. Približavanje EU, što je naporan i težak proces, nije više privlačno kao što je to bilo pre nekoliko godina.

Imajući sve u vidu neophodno je da EU reafirmiše stav u odnosu na arhitekturu Balkana na kojoj je radila tokom poslednjih 25. godina, kako bi se predupredili regresivni trendovi. Osim toga, neophodna je ozbiljna ekonomska podrška zemljama Balkana kao bi se građani celog regiona ohrabрили da aktivno učestvuju u političkom životu svake pojedinačne zemlje. To je jedini način da se prekine devastirajući uticaj nacionalističkih lidera i politika.